

DIN VA IQTISODIYOT: ISLOMIY MOLIIYA VA BANK TIZIMI

Mirzamurodov Javohir Ilhom o'g'li
Muhammad Al-Xoramiy nomidagi
Toshkent Axborot Texnologiyalari
Universiteti Samarqand filiali

Annotatsiya

Mazkur maqolada islomiy moliya tizimining asosiy tushunchalari, foizsiz moliyaviy xizmatlar tamoyillari va O'zbekiston sharoitida uning tatbiq etilishi yoritiladi. Qur'oni karim va Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf hazratlarining asarlari asosida islomiy moliya asoslari va halol moliyaviy faoliyat mezonlari ko'rib chiqilgan. Maqola, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, Markaziy bank va Musulmonlar idorasi tomonidan tasdiqlangan manbalar asosida tayyorlangan.

Kalit so'zlar: Islomiy moliya, foizsiz bank tizimi, iqtisodiyot, halol moliya, O'zbekiston, Shayx Muhammad Sodik, moliyaviy axloq, shariy tamoyillar

Kirish

Islom dini nafaqat e'tiqod, balki jamiyatning barcha sohalarini, jumladan iqtisodiyot va moliya tizimini ham tartibga soluvchi mukammal hayot tarzini taklif etadi. Zamonaviy dunyoda iqtisodiy muomalalar ko'lamining kengayishi moliyaviy halollik va adolatga ehtiyojni kuchaytirgan. Islomiy moliya ana shu ehtiyojlarga javob beruvchi tizim bo'lib, u Qur'on oyatlari, hadislar va fiqh qoidalari asosida shakllangan. Ushbu maqolada islomiy moliya tamoyillari, foizdan voz kechish sabablari, O'zbekistonda islomiy moliyaning joriy holati va istiqbollari ko'rib chiqiladi.

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf hazratlarining *"Islomda moliya va iqtisod"* kitobida foiz (ribo)ning haromligi, tijoratdagi halollik, moliyaviy majburiyatlar, qarz berish va olishdagi axloqiy mezonlar batafsil yoritilgan. Qur'oni karimda ribo haqida qat'iy taqiqlar mavjud (Baqara surasi, 275–279-oyatlar). O'zbekiston Musulmonlari idorasi va Moliya vazirligi tomonidan chop etilgan o'quv qo'llanmalarda ham islomiy moliya asoslari zamonaviy iqtisodiy tizim bilan uyg'unlashtirilgan holda tushuntiriladi.

Islomiy moliyaning asosiy tamoyillari

Islomiy moliya Qur'oni karim va sunnatga asoslangan quyidagi tamoyillarni o'z ichiga oladi:

Ribo (foiz) harom sanaladi. Qur'oni karimda bu haqida aniq oyatlar mavjud (Baqara: 275–279).

Halol va haromni ajratish – faqat halol yo‘l bilan topilgan moliya orqali tijorat qilish joiz.

Noaniqlikdan (g‘arar) qochish – moliyaviy bitimlar aniq, shaffof va kelishilgan bo‘lishi lozim.

Qimorbozlikdan saqlanish – daromad tavakkal emas, mehnat va real faoliyat asosida bo‘lishi zarur.

Haqqoniy sheriklik – foyda va zarar shartnoma asosida teng taqsimlanadi.

Foizsiz bank tizimi

Islomiy bank tizimi an‘anaviy banklardan farqli o‘laroq, foizga asoslanmagan. O‘rniga quyidagi vositalar qo‘llaniladi:

Murabaha – mahsulot bank tomonidan xarid qilinib, mijozga ustama bilan sotiladi.

Musharaka – bank va mijoz birgalikda loyihaga investitsiya kiritadi.

Ijara – bank aktivni xarid qilib, mijozga ijaraga beradi.

Bu usullar O‘zbekiston Markaziy banki tomonidan ham 2023-yilda e‘lon qilingan hujjatlarda tavsiya etilgan.

O‘zbekiston sharoitida tatbiq etilishi

O‘zbekiston Musulmonlari idorasi 2022-yilda e‘lon qilgan risolalarida islomiy moliyaning jamiyat uchun foydali jihatlarini ta’kidlagan. Moliya vazirligi tomonidan tayyorlangan “*Islomiy moliya asoslari*” qo‘llanmasida bu tizimning yurtimizda tatbiq etish istiqbollari yoritilgan.

Xususan, halol investitsiyalar, foizsiz kreditlar va halol sug‘urta (takaful) kabi yo‘nalishlar bosqichma-bosqich joriy etilmoqda.

Xulosa

Islomiy moliya tizimi — bu axloqiy, halol va adolatli moliyaviy munosabatlarni taklif qiluvchi muqobil yondashuvdir. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf hazratlarining ilmiy merosi, shuningdek, O‘zbekistonning rasmiy diniy va iqtisodiy tashkilotlari tomonidan tasdiqlangan adabiyotlar islomiy moliyaning amaliy tatbiqi uchun asos bo‘lib xizmat qilmoqda. Ushbu maqola islomiy moliyaning nazariy asoslarini va ularni amalda qanday tatbiq qilish mumkinligini yoritishga qaratilgan bo‘lib, o‘quvchilarga chuqur ilmiy va amaliy tushuncha beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. *Islomda moliya va iqtisod*. Hilol Nashriyoti, Toshkent, 2010.
2. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. *Savollar va Javoblar* (Moliyaviy va iqtisodiy masalalar). Hilol Nashriyoti, Toshkent.
3. Qur‘oni Karim. Shayx Muhammad Sodik tarjimasi. Hilol Nashriyoti, Toshkent.
4. O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi. *Iqtisodiy nazariya asoslari: darslik*. Toshkent, 2020.

5. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. *Islomiy moliya asoslari* (o‘quv qo‘llanma). Toshkent, 2021.
6. O‘zbekiston Musulmonlari Idorasi. *Islomiy iqtisod va tijorat asoslari*. Toshkent, 2022.
7. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Foizsiz moliyaviy xizmatlar to‘g‘risida ma’lumotnoma*. Toshkent, 2023.
8. TATU huzuridagi ilmiy maqolalar to‘plami. *Islomiy moliya tamoyillarining O‘zbekiston sharoitida tatbiqi*. Toshkent, 2024.